

Memlûkler Zamanında Kerek Şehri

Burak Gani Erol*

Günümüz Ürdün'ün güneyinde yer alan ve kalesi ile meşhur ve ma'rif turistik bir şehir olan Kerek şehri, Lut gölünün 15 km kadar doğusunda, denizden 1000m yükseklikteki Kerek platosunun çok sarp bir kesiminde milattan önce III. binyılda kurulmuştur. Adı Ârâmice *Karha* yani şehir kelimesinden gelir; Kerek, milattan önce XIII- VIII. yüzyıllar arasında Moab Krallığı'nın başşehri idi.¹ Kerek, Memlûkler zamanında da pek çok hususiyeti ile ön plana çıkmış, Memlûk tarihi içinde mümtaz bir yer edinmiştir. Özellikle Kâhire şehrine olan yakınlığı ve muhkem kalesi ile Memlûk Devleti'nin ilk dönemlerinde sığınak, depo, sürgün yeri kullanılmış ayrıca devletin tarihine yön veren isyanların mahreç yeri olarak ön plana çıkmıştır.

Kerek Kalesinin İnşası

1097 yılında Haçlı Seferleri ile başlayan Batılıların kutsal yerlere yerleşme çabaları Orta Doğu coğrafyasının sadece askerî ve siyasî ahvalini değiştirmemiş aynı zamanda coğrafyaya hâkim olarak ele geçirdikleri yerlerde kalıcı olma çabasıyla inşa ettikleri kaleler ve surlar vasıtasıyla mimari olarak da kendilerinden sonra dahi bu bölgeler de iz bırakmaya devam etmişlerdir. Kerek Kalesi bunun temayüz eden örneklerinden bir tanesi belki de en bilinenlerindedir. İslâm'ın ilk fetihleri sırasında barış yoluyla Müslüman idaresi altına giren Kerek sonradan Haçlıların eline geçmiş ve bundan sonra inşa edilen kalesi ile de hem şehrin hem de bölgenin kaderi değişmiştir.²

Kudüs Haçlı Krallığı'nın üçüncü kralı olan II. Baudouin'in (1118-1131) ölmesini müteakip krallığın tahtına Foulque (1131-1143) oturdu. Onun da maksadı kendisinden öncekiler gibi, 1. Haçlı Seferi esnasında ele geçirilen topraklarda sağlam bir hakimiyet tesis etmek, topraklarını genişletmek ve en önemlisi de Kudüs'ün savunmasını ve güvenliğini pekiştirmek idi. Bu amaçla Haçlı kuvvetleri

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Rize/ TÜRKİYE, burak.erol@erdogan.edu.tr ORCID: 0000-0003-3010-4276

1 Mustafa L. Bilge, "Kerek", *DLA*, İstanbul, 2002, C XV, s. 278.

2 Bilge, *age.*, "Kerek", s. 278.

kendilerine tehdit olabilecek yerlerde kaleler inşa ettiler. Bunlardan biri, Askalan-Yafa ve Remle'nin kesiştiği yerde inşa edilen Ibelin Kalesi, diğeri Askalan'dan Kudüs'e giden yol üzerinde Tellü's-Sâfiye tepesi üzerindeki Blanchegarde Kalesi, üçüncüsü ise Askalan'dan Hebron'a giden yol üzerinde kurulmuş olan ve Hospitalier Şövalyeleri'ne emanet edilmiş olanıydı. Bu kaleler güneyden yani Askalan'dan gelen tehlikeleri bertaraf etmek için yeterliydimler. Daha sonra ise 1142 yılında Kral'ın da onayı ile Ürdün ötesi yerlerin hâkimi Pagan isimli yüksek rütbeli bir saray memuru, Ölü Deniz'i hem kuzey hem de güney uçlarından kontrol altına almak maksadıyla o günün vekayinâme yazarlarının Petra Deserti (Çöl Kayası) olarak adlandırdıkları bir tepe üzerinde bir kale inşa ettirdi. Bu kale coğrafi konumu itibarıyla Mısır'dan ve Batı Arabistan'dan Suriye'ye giden yegâne geçilmesi gereken yollara hâkim olmasının yanı sıra Ürdün geçitlerinden de çok uzak değildi. Bu kalenin de inşası ile Haçlılar bölge üzerinde tam bir hakimiyet sağladılar.³

Bölgedeki Hıristiyan-Müslüman mücadeleleri esnasında mühim bir rol oynayan Kerek şehri 1170 tarihinde Nureddin b. Zengi tarafından 4 gün, 1171 tarihinde yine Nureddin tarafından yaklaşık 1 ay kuşatıldıysa da alınmadı.⁴ Kerek şehrinin jeopolitik ve siyasi önemi ise Selahaddin Eyyübî döneminde net olarak ortaya çıktı. Renaud De Chatillon isimli Fransız bir soylu, 2. Haçlı Seferi'ne katılarak doğuya gelmiş, seferin başarısızlığının ardından da ülkesine dönmeyerek Filistin'de kalmıştı. Talihinin de yardımıyla önce Antakya Prinkepsi olan Renaud'a, 16 yıllık bir Müslüman esaretinin ardından şanslı bir kere daha yardım etmiş ve Mâverâ-i Ürdün Senyörlüğü ünvanı ile Ölü Deniz'in güneydoğusuna kadar Kerek ve Şevbek kalelerini de içine alan bir sahayı yönetme imkanı vermişti. O, bu kaleler vasıtasıyla, Mısır'dan Dimaşk'a ve Arabistan'a giden kervan yollarını kontrol etmiş, Kızıl Deniz'e girme imkanı bulmuştu. Renaud, Orta Doğu tarihinde eşi az görülür bir tarzda eşkiyalık faaliyetlerine girişerek yaşadığı dönemde her türlü anlaşmaya ve teamüle aykırı davranışları sergilemiş, bölgeyi tamamen güvensiz hale getirmişti. Kudüs Kralı 4. Baudouin ile Selahaddin arasındaki ateşkese tanınmamış, Dimaşk'tan Mekke'ye giden kervana saldırmıştı. Hatta bu esnada kendisine mani olunamasaydı Mekke'ye dahi saldırmayı planlıyordu. Bununla yetinmeyen Renaud Mekke'ye giden hacıları taşıyan gemileri vurmak, hatta Mekke ve Medine'ye saldırmak için bir donanma inşasına koyuldu. O, karada prefabrik gemiler inşa ettirerek bunları parçalar halinde Kızıl Deniz'e naklettirdi ve burada monte ettirip suya indirdi. Bundan sonra donanmasını iki kola ayırdı. Bir kol Akabe şehrini ele geçirdi. Diğer kol ise Kızıl Deniz'de korsanlık faaliyetlerine başladı. Geçtikleri

3 Seteven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Fikret Işıltan, Ankara, 2008, C II, s. 188-189.

4 Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyübî ve Devri*, İstanbul, 2000, s. 48, 52.

her yeri yağmaladılar. Ayzab'ı ateşe verdiler. Burada Aden ve Hindistan'dan gelen mallarla yüklü gemileri ele geçirdiler. Nil vadisinden çöl yoluyla gelen bir kervanı yağmaladılar. Daha sonra karşı kıyıya geçerek Medine limanları el-Havrâ' ve Yenbu'daki gemileri yaktıktan sonra Mekke limanı er-Ragıb'a kadar ilerlediler ve Cidde'ye giden bir hacı gemisini batırdılar. Söylendiğine göre Renaud'un maksadı Mekke'yi basıp Hz. Peygamber'in naaşını götürmek idi. Renaud, Selahaddin'in kardeşi, Mısır Valisi Melik el-Adil'in, Hüsameddin Lü'lü kumandasında gönderdiği donanmaya yenilerek durdurulabildi. el-Havra' civarında tüm gemileri yakıldı, Adamları esir alınarak başları vuruldu (1183). Selahaddin Renaud'un bu alçaklığını affetmeyeceğine ve onu kendi elleri ile öldüreceğine dair yemin etti. Renaud'un Müslüman kervanlarına saldırıları bu yenilgiden sonra da devam etti. Selahaddin'in Hittin Savaşı'nda (1187) yendiği ve esir aldığı Kudüs Krallığı'nın askeri birlikleri arasında Renaud'da vardı. Renaud, tıpkı edilen yemin üzere, Selahaddin tarafından öldürüldü.⁵ Kerek şehri de Sadeddin Gümüştuba el-Esedî tarafından yaklaşık 1 senelik bir kuşatmanın ardından fethedildi.⁶ Fetihden sonra şehir Selahaddin'in kardeşi I. el-Melikü'l-Âdil'e iktâ edildi. Kerek, bu tarihten itibaren bir daha Müslümanların hakimiyetinden çıkmamıştır.⁷

Memlûkler Zamanında Kerek Kalesinin Kullanımı

Kerek şehri coğrafi konumu ve de görkemli kalesi sebebiyle Memlûk Sultanları tarafından bir kasa yahut hazine dairesi gibi kullanılmıştır. el-Kalkaşandî'de eserinde şehrin bu yönüne dikkat çekmiş ve şöyle izah etmiştir: “*Müslümân yöneticiler Kerek'i mal ve mülklerini saklayıp muhafaza edebilecekleri bir mahzen olarak görmüşlerdi. Bu mahzendeki emtia hem kendilerinden sonra gelecek olan evlatları ve hem de kendi zor günleri için bir sigorta gibiydi*”.⁸

Sultan ez-Zâhir Baybars (1260-1277) Kerek şehrini kasa ve zahire ambarı olarak kullanan, mallarını Kerek'e yollayan ilk Memlûk sultanı idi.⁹ O, Kerek şehrini ele

5 Renaud De Chatillon ve faaliyetleri üzerine daha geniş bilgi için bkz. Ebru Altan, “Renaud De Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)”, *Tarih Dergisi*, Sayı 55 (2012 / 1), İstanbul 2013, s. 1-30.

6 Şeşen, *age.*, s. 128-129.

7 Bilge, *age.*, "Kerek", s. 278.

8 el-Kalkaşandî, *Subhu'l-Âşâ fi Sina'î'l-İnsâ, neşr.*, Dâru'l-Kutubi'l-Mısıriyye, Kâhire, 1922, C IV, s. 156.

9 İbn 'Abdi'z-Zâhir, *er-Raudu'z-Zâhir fi Sireti'l-Melik ez-Zâhir*, tah., 'Abdu'l-'Azîz el-Huveytir, Riyad, 1976, s. 221; en-Nüveyrî, *Nihayetü'l-Ereb fi Fununi'l-Edeb*, tah., Mufid Kameyuha, Beyrut, 2004, C XXX, s. 51.

geçirdikten sonra 1262 senesinde çevresine hendekler kazdırıp surlarını, burçlarını ve kalesini tahkim etmiş¹⁰ ayrıca ihtiyaten kullanılmak üzere 70 bin dinar ve 150 bin dirhem nökre göndermişti. Kerek'e yakın bir diğer şehir olan Şevbek ile Kerek'in niyâbetine de memlûklerinden olan 'İzzü'd-Dîn Aydemir'i tayin etmişti.¹¹ Ayrıca 1274 senesinin ağustos ayında develer üzerinde emîrleri ile bir kere daha Kerek'e gitti. Maksudı kalenin yıkılmış bir burcunun tamirinde bizzat bulunmak istemesi idi.¹² Buradan Baybars'ın şehre ve kalesine verdiği ehemmiyet açıkça görülmektedir. 1268 ez-Zâhir Baybars, hac farızasını ifa ederken Kerek şehrinden Medîne'deki hacılara Tavâşî Cemâlü'd-Dîn Muhsin eliyle 500 çuval tahıl gönderildi ve dağıtımı yapıldı.¹³

Baybars'tan sonra tahta geçen oğlu Melik es-Sa'îd Berke'de (1277-1279) tıpkı babası gibi Kerek şehrini güvenilir bir yer olarak görmüş, 1279 annesinin ve kendisinin tüm kıymetli eşyalarını Kerek'e yollamıştı.¹⁴

Sultan el-Mansûr Seyfeddîn Kalavun el-Elî'î'de (1279-1290) Kerek şehrini aynı amaç için kullandı. Hatta o, 1287 senesinde bir emirname çıkartarak her türlü zahire ve tahılın burada depolanmasını, canlı hayvan saklanmasını, her türlü harp aletinin muhafazasını temin etti. Ayrıca kendi memlûklerinden kalabalık bir grubu da burada iskân etti. Kalenin her türlü bakım ve onarımı ile de meşgul oldu.¹⁵

Bundan sonra da Memlûkler, Kerek şehrini kendileri için güvenilir bir yer olarak görmeye devam ettiler. 1308 senesinde en-Nâsir Muhammed b. Kalavun (1293-1294, 1299-1309, 1310-1341) kendisini azlettikten sonra Kerek şehrine sığındı ve burada ikamet etti. Kerek'e ulaştığında burada 20 bin dinar ve 600 bin dirhem gümüş bulmuştu. Bir rivayete göre de 27 bin dinar ve 700 bin dirhem bulmuştu.¹⁶ Ancak o daha sonra bunlardan 200 bin dirhemi Kahire'ye göndermek zorunda kaldı.¹⁷ Sultan en-Nâsir Muhammed'in üçüncü saltanat dönemine denk gelen

10 Müellifi Mechul, *Baybars Tarihi*, çev. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara, 2000, s. 167.

11 İbn 'Abdî'z-Zâhir, *age.*, s. 165; el-Makrîzî, *es-Sülûk li Ma'rifeti Duvelî'l-Mülûk*, Neşr., Muhammed Mustafâ Ziyâde, Kâhire, 1942, C I, K.2, s. 492.

12 Müellifi Mechul, *age.*, s. 45.

13 el-Yunûnî, *Ze'ylü Mi'râti'z-Zamân*, Meclisu Dâireti'l-Ma'ârifî'l-Osmaniyye, Haydar Abad, 1955, C. II, s. 409; en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 107.

14 el-Makrîzî, *age.*, C I, K.2, s. 652-653.

15 İbn 'Abdî'z-Zâhir, *Teşrihi'l-Eyyâm ve'l-Usûr fi Sireti'l-Melik Mansûr*, tah., Murâd Kâmil, eş-Şirketü'l-'Arabiyye li't-Tabâ'a ve'n-Neşr, 1961, s. 125.

16 el-Makrîzî, *age.*, C II, K.1, s. 44.

17 el-Makrîzî, *age.*, C II, K.1, s. 53.

1335 senesindeki kıtlık esnasında Kerek, Şevbek ve Gazze şehirlerinin hububat depolarında bulunanların tamamı Kâhire'ye nakledilmişti.¹⁸ 1337 senesinde paraya sıkıştığında Emîr Baygara'yı Kerek'e yollayarak orada olanları aldırmişti.¹⁹ Yine 1340 senesinde Emîr Tayboğa el-Mecdi Kerek'e gitti ve burada ne var yoksa alıp getirdi.²⁰ Kerek şehrinin ne kadar zengin ve kıymetli olduğunun bir göstergesi de yine sultanın 2. Saltanat dönemine aittir. O, 1309 senesinde Salâr'ı iktâ olarak verdiği Kerek'ten bir sene sonra geri çağırıldığında Salâr kendisi ile birlikte birlikte 300 at 120 katır, 120 deve ve ayrıca çok miktarda sığır, camız ve koyun da çıkagelmişti.²¹

1342 senesinde ise Kerek şehri en-Nâsır Şihâbeddîn Ahmed b. el-Melik en-Nâsır Muhammed'in (1342) döneminde Memlûk Devleti'nin en büyük hazinesi ve zahîre deposu haline geldi. Ülkenin çeşitli yerlerinden buraya her türlü zahire, kıymetli eşya, para ve mücevher nakledildi. Nakledilenler arasında babasına ve Emîr Kusun'a ait olan dört bin baş koyun, dört yüz inek, avlanmada kullanılan çeşitli yırtıcı kuşlar vardı. Ayrıca o, develerden ve atlardan istediklerini almış, zürafa ve aslanları götürmüş, ayrıca hazine dairesini açtırarak tüm altın ve gümüşleri almıştı. Tamamı altı yüz bin dinardı ve içi mücevherle dolu bir sandıkta vardı. Bunların tamamını babası saltanatı esnasında sağlamıştı. O bunlarla da yetinmemiş, babasının cariyelerini tek tek gözden geçirmiş ve hoşuna gidenleri bir kenara ayırmıştı. O her gece haber gönderip birini çağırarak onlardan biriyle birlikte oluyordu. Cariye süslendikten sonra birini gönderir aldırır, odasından çıktıktan sonra birini çağırıp üzerindeki değerli takıları ve ayrıca odasında bulunan takıların tamamını soydururdu. Daha sonra rikabhâneye gözü ilişmiş ve orada bulunan eyerleri, koşumları, altın ve gümüş zincirleri; çetr üzerindeki altın kuşu, altın sorguç kısaca ne var ne yoksa alıp Kerek'e götürmüştü.²² En-Nâsır Ahmed bütün bu malı mülkü Kerek'te kuşatıldığı dönemde memlûklerinin ve Kerek halkının ihtiyaçlarını gidermek için kullanmıştı.

Kerek şehri sâir zamanlarda da sultanların ziyaretine mazhar olmuş bir şehirdi. 1271 senesinde Baybars, Suriye'ye gider iken Kerek'e uğradı ve bir süre burada

18 el-Makrizî, *age.*, C II, K.2, s. 394.

19 el-Makrizî, *age.*, C II, K.2, s. 437.

20 el-Makrizî, *age.*, C II, K.2, s. 515.

21 İbn Tagrıberdi, *en-Nücümü'z-Zâhire fi Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, tah. Muhammed Hüseyin Şemsu'd-Din, Beyrut, 1992, C IX, s. 20.

22 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 57-58.

ikamet etti.²³ 1274 senesinde ise şehrin ve halkın durumunu tetkik etmek üzere ansızın Kerek'e geldi ve 13 gün burada kaldı.²⁴

Kalavun el-Elfi ise Kerek şehrini ziyaret eden bir diğer sultandı. O 1286 senesinde Kerek'i ziyaret etmişti.²⁵ el-Eşref Selahaddîn Halîl b. Kalavun (1290-1293) ise Kerek şehrine iki sefer gelmişti. Bunlardan ilki 1291 senesinde Akka şehrini Haçlıların elinden aldıktan sonra Mısır'a dönüş yolu esnasında idi.²⁶ İkinci ziyareti ise 1292 senesinde Dimaşk'a giderken idi.²⁷ En-Nâsır Muhammed b. Kalavun ise Kerek şehrine iki sefer sürgün olarak gitmiş, üç sefer de ziyaret etmişti. O 1317 senesinde gerçekleştirdiği ziyaret esnasında zindanlardaki mahkumlardan bir kısmını affetmişti.²⁸ Onun oğlu en-Nâsır Ahmed ise Kerek'i ziyaret etmekle kalmamış, tabiri caiz ise devleti Kerek şehrine taşımıştı.

Hac Güzergahında Kerek

Kerek şehrinin ehemmiyet arz etmesinin sebeplerinden bir tanesi de Kâhire'ye yakın olduğu kadar, Mısır ve Kuzey Afrika ve Hicaz bölgesi arasında bir kavşak konumunda olmasından kaynaklanıyordu. Ayrıca Suriye'yi Hicaz'a bağlayan yol üzerindeydi. Mısır ve Afrika'dan gelen hacılar, erzak ve su sağlamak maksadıyla Akabe bölgesi şehirlerinden birisi olan Kerek'e de uğrarlardı. Kahire'den yola çıkan bir hacı adayı Akabe'ye ulaşmak, Kâhire – Birketü'l-Hac el-Büveyb et-Tuleyhât – el-Münferih – el-Merâki' Mûsâ – 'Acrûd – el-Munsarif – Vâdiyü'l-Kibâb – Tihi Benî İsrâil – el-'Unuk – Nihil – Cesedü'l-Hayy – Temuddu'l-Hisâ - Zahrü'l-'Akabe – Sathu'l-'Akabe rotasını takip ederdi.²⁹

Konumundan mütevellit sultanlar da Hac farizalarını yerine getirirler iken Kerek şehrine uğrarlardı. ez-Zâhir Baybars 1268 senesinde Hac farizasını yerine getirmek üzere Kahire'den ayrıldıktan sonra Kerek'e gitmiş ve bir süre burada kalmıştı. Dönüşünde de yine uğramıştı.³⁰ En-Nâsır Muhammed de dönüşü esnasında da yine Kerek şehrine uğramayı ihmal etmemişti. İlk ziyareti 1312 senesinde ifa

23 el-Makrîzî, *age.*, C I, K.2, s. 598.

24 İbn 'Abdî'z-Zâhir, *age.*, s. 429; el-Makrîzî, *age.*, C I, K.2, s. 614; en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 138.

25 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 732.

26 el-Makrîzî, *age.*, C I, K.3, s. 768.

27 el-Makrîzî, *age.*, C I, K.3, s. 784.

28 İbn Tagrıberdi, *age.*, C IX, s. 47.

29 el-Kalkaşandî, *age.*, C XIV, s. 386.

30 el-Makrîzî, *ez-Zehebü'l-Mesbûk fi Zikri Men Hacce mine'l-Hulefâ' ve'l-Mülûk*, tah., Cemâlî'd-Din eş-Şeyyâl, Bûr Sa'îd, 2000, s. 120, 123, en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 107-108.

ettiği hac dönüşü gerçekleşmişti.³¹ İkinci sefer ise 1317 senesindeki hac dönüşü esnasındaydı.³²

İsyanın ve Direnişin Kenti Kerek

Turañşah 1250 senesinde babasının memlûkleri tarafından öldürüldükten sonra, devletin tahtına önce Şecerü'd-Dürr (1250) ve ardından da onunla evlilik vasıtasıyla Mu'izz Aybek et-Türkmanî (1250-1257) geçti. Ancak Şâm ve Halep valisi Melik Nâsır SalahaddinYûsuf Memlûk tahtı için harekete geçti. O Turañşah'ın öldürüldüğünü öğrenince Dimaşk'tan harekete geçmiş idi. Taraflar arasında vuku bulan mücadelelerin ardından Aybek nihai zaferi kazandı ve iktidarını sağlamlaştırdı.³³

Ama Memlûkler için asıl tehdit Kerek üzerinden gelecekti. Kerek nâibi olan Bedrû'd-Dîn es-Sevâbî daha önce Eyyübî hükümdarı Sâlih Necmü'd-Dîn Eyyüb tarafından Kerek şehrinde mahpus tutulan el-Melikü'l-Muğis Fethü'd-Dîn Ömer b. El- 'Âdil'i serbest bıraktı ve onu Kerek ve Şubâk'ın hâkimi olarak ilan etti.³⁴ Aybek ve ümerâ bu durum karşısında henüz çocuk yaşta bulunan Eyyübîler'den Melik Eşref Muzafferü'd-Dîn'i tahta çıkardılar. Ayrıca Gazze ve es-Sâlihiye'de, el-Melik Muğis'in yönetimi altında bulunan bölgede, bulunan askerleri ve komutanları kendi tarafına çekmeye çalışarak durumu kontrol altına almaya gayret etti.³⁵ Melik Muğis'in çevresi sürekli olarak tahtın onun olduğunu söylüyorlar, babasından, dedesinden miras olarak ona kaldığını bildirerek onu teşvik ediyorlardı.³⁶ Melik Muğis'in bu esnalarda en büyük şansı elinde büyük bir asker ve komutan olan ez-Zâhir Baybars idi. Baybars ve yanındakiler Aybek'in sultan olması üzerine Kâhire'yi terk ederek Dimaşk'a Melik Nâsır'ın yanına gelmişlerdi. Ancak Baybars burada da Nâsır ile anlaşamadı ve Kerek'e Melik Muğis'in yanına gelmişti.³⁷ Muğis, Baybars'ın emrine bir ordu verdi ve onu kendi nam ve hesabına savaşması için Mısır'a doğru harekete geçirdi. Ancak Baybars savaşı kaybetti ve Kerek'e geri döndü.³⁸ Bir süre sonra Melik Muğis ve Baybars tekrar harekete geçtiler ve es-

31 el-Makrîzî, *age.*, C II, K.1, s. 119; el-Makrîzî, *ez-Zehebûl-Mesbûk*, s. 129.

32 el-Makrîzî, *age.*, C II, K.1, s. 172.

33 İbn Tagrıberdi, *age.*, C VII, s. 6.

34 İbn Dokmak, *Nüzhetü'l-Enâm fî Târihi'l-İslâm*, Tah. Samîr Tabbâre, Beyrut, 1999, s. 197; el-Makrîzî, *age.*, C I, K. 2, s. 369.

35 el-Makrîzî, *age.*, C I, K.2, s. 370.

36 İbn Tagrıberdi, *age.*, C VII, s. 40.

37 İbn 'Abdi'z-Zâhir, *age.*, s. 56.

38 İbn 'Abdi'z-Zâhir, *age.*, s. 57-58; İbn Tagrıberdi *age.*, C VII, s. 40.

Sâlihiyye’de vuku bulan savaşı Kutuz’a (1259-1260) karşı kaybettiler. Muğis ve Baybars savaş meydanından kaçarak hayatlarını kurtardılar.³⁹ Kısa bir süre sonra Baybars ve Muğis’in arası açıldı ve Baybars Muğis’i terk ederek tekrar en-Nâsir’a sığındı.⁴⁰ Bir yıl kadar sonra da Kutuz ile anlaşarak Mısır’a döndü ve Ayn-ı Calut savaşı sonrasında da Memlûkler Devleti’nin sultanı oldu.

Baybars’ın sultan olması ile birlikte Kerek hâkimi Muğis için işler bir anda değişti. Önce Şevbek şehri, 1260 senesinde Emîr Bedrû’d-Dîn el-Aydemirî tarafından kuşatmayla alındı. Anlaşılan o ki kuşatmadan önce şehrin nâibi ile teslimine yönelik gizli bir anlaşmada yapılmıştı.⁴¹ Bundan sonra sıra Kerek şehrine gelmişti. Emîr Cemâlû’d-Dîn el-Muhammedî bir orduyla Kerek’e doğru harekete geçti. Muğis bu orduya karşı bir şey yapamayacağını anlayınca para karşılığı Kahire’de bir isyan çıkartarak kendisini savunmaya çalıştı. Ancak Baybars bu isyanı daha başlamadan hemen bastırdı. Muğis bundan sonra özür dileyerek kendini affettirdi.⁴² Ve nihayet 1261 senesinde taraflar arasında bir sulh imzalandı. Ancak bu geçici bir durumdu ve Baybars Muğis’in peşini bırakmadı. Ve kısa bir süre sonra Muğis’i tutukladı ve Kâhire’ye getirdi. Onu İslâm’a ve memleketine ihanet ile suçladı. Zira Melik Muğis, Şam’a yeniden baskın yapması için Hülagü’ye mektup yazmış ve kıskırtmıştı. Hülagü de ona yerinde Kerek naipliğinde kalması için mektup yazmıştı. Mısır diyarını işgal etmek üzere 20.000 askerle geleceğini bildirmişti. Melik Zahir, bu mektupları ulemaya ve Dimaşk Şâfi Kadısı İbn Halikân’a göstererek onun öldürülmesinin vacip olduğuna dair fetva aldıktan sonra onu idam ettirdi.⁴³ Melik Muğis’in ölümünden sonra Kerek şehri bir müddet daha Memlûk ordusuna direndi. Kerek ahali ile yapılan yazışmalar ve görüşmeler neticesinde şehir teslim oldu ve Baybars, Kerek kalesine çıkarak tahta oturdu.⁴⁴

1275 senesinde Kerek şehrinde bulunan altı yüz Kaymeriyye askeri bir isyana yeltenip şehrin yöneticisini değiştirmeye çalıştılsa da de Baybars süratle şehre gelerek isyanı bastırmış ve isyancılardan ele başlarını da idam ettirmişti.⁴⁵

39 İbn ‘Abdi’z-Zâhir, *age.*, s. 59-60; İbn Tagrıberdi, *age.*, C VII, s. 41.

40 Müellifi Mechul, *age.*, s. 129; İbn ‘Abdi’z-Zâhir, *age.*, s. 61.

41 İbn ‘Abdi’z-Zâhir, *age.*, s. 121; el-Yunûni, *age.*, C II, s. 93; en-Nüveyrî *age.*, C XXX, s. 28-29.

42 İbn ‘Abdi’z-Zâhir, *age.*, s. 122-123; el-Yunûni, *age.*, C II, s. 107; el-Makrîzî, *age.*, C I, K. 2, s. 468.

43 İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, tah., ‘Abdullah b. ‘Abdu’l-Muhsin et-Türkî, Cize, 1998, C XVII, s. 448-449; en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 47-50.

44 El-Yunûni, *age.*, C II, s. 194; en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 50-51.

45 İbn Kesir, *age.*, C XVII, s. 521; el-Makrîzî, *age.*, C I, K.2, s. 624; en-Nüveyrî, *age.*, C XXX, s. 145-146.

1279 senesinde Melik es-Sa'îd Berke tahttan indirildi ve Kerek'e sürgün edildi. O burada kaldığı müddetçe memlûklerinin sayısını arttırdı ve en nihayetinde Hüsâmü'd-Dîn Laçın komutasında bir ordu ile Şevbek'i ele geçirdi. Bunun üzerine Sultan Kalavun el-Elfi Kâhire'den Emîr Bedrû'd-Dîn Beylik komutasında bir ordu çıkartarak Şevbek'ı 1280 senesinin Nisan ayında Melik es-Sa'îd'den şehri geri aldı.⁴⁶

Melik es-Sa'îd'den sonra kardeşi Melik Necmeddîn Hıdır, Melik Mesud lakabını alarak Kerek yönetimini yanında el-Emîr Ala'ü'd-Dîn Aydoğdu el-Harrânî olduğu halde sürdürdü. Onun politikası mal ve para harcayarak insanların gönlünü kazanıp gücünü arttırmaktı. Bu sebeple Kalavun ve Hıdır arasındaki ilişki hep gergindi.⁴⁷ Her ne kadar taraflar arasında 1281 tarihinde bir sulh imzalandıysa da uzun sürmedi.⁴⁸ 1284 senesinde Kalavun, Emir-i Silah Bedrû'd-Dîn Bektaş'ı bir birlikle Kerek üzerine yolladı ve bir süre Kerek'i kuşattı arkasından geri döndü.⁴⁹

Hıdır, Kerek şehrinde 1286 senesine kadar kaldı. Bu yıl Sultan Seyfeddîn Kalavun el-Elfi, Nâibu's-Saltana Emîr Hüsâmü'd-Dîn Toruntay el-Mansûrî komutasında kalabalık bir ordu gönderdi ve şehri kuşattı. Hıdır bir süre dayandıysa da eman talebinde bulundu. Sultan tarafından eman verildikten sonra Hıdır teslim oldu ve el-Âdil Bedruddîn Sülemiş b. Baybars (1279) ile birlikte Kâhire'ye nakil olundular.⁵⁰ Hıdır ve Sülemiş Kalavun'un vefatına kadar hapiste kaldılar. Sultan Halil zamanında ise hapisten çıkartılıp Bizans'a sürgün edildiler.⁵¹

Melik Nâsır Muhammed'in ölümünden sonra yerine Melik Mansûr Seyfeddîn Ebû Bekir b. Muhammed b. Kalavun (1341) geçti. Çocukluğu ve gençliğinin hemen tamamını Kerek'te geçiren Ebû Bekir 59 gün saltanat sürdükten sonra saltanat nâibi Emîr Kusun tarafından tahttan indirildi ve yerine kardeşi el-Eşref Alâeddîn-Dîn Küçük b. Muhammed b. Kalavun (1341-1342) geçirildi.⁵²

Bu esnada Kerek şehrinde bulunan en-Nâsır Ahmed hem kardeşinin tahttan

46 Müellifi Mechul, *age.*, s. 65-66; İbn Tagrıberdi, *age.*, C VII, s. 271; en-Nüveyrî, *age.*, C XXXI, s. 16-18; İbn 'Abdi'z-Zâhir, *Teşrifü'l-Eyyâm*, s. 56-57.

47 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 669-670; İbn 'Abdi'z-Zâhir, *Teşrifü'l-Eyyâm*, s. 63.

48 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 688; İbn 'Abdi'z-Zâhir, *Teşrifü'l-Eyyâm*, 88.

49 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 721.

50 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 731; İbn Tagrıberdi, *age.*, C VII, s. 311.

51 İbn Kesîr, C XVII, s. 644; en-Nüveyrî, *age.*, C XXXI, s. 207; Ramazan Şeşen, *Sultan Kalavun'un Oğlu*, İstanbul, 2018, s. 88.

52 İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 429.

indirilmesine hem de diğer kardeşlerinin Kûs şehrine sürülmesine karşı tepki gösterdi.⁵³ Bunun üzerine Kusun en-Nâsır Ahmed'in kendisi için tehdit olduğunu anlayınca onu Kerek'ten Kâhire'ye çağırıldı. Ahmed, Kusun'un niyetini anladı ve Kâhire'ye gelmeyi reddetti. Olayın aslı şu idi; Kerek nâibi Meliktemür es-Sercevanî, Kâhire'ye bir göndermiş ve Ahmed'in Kerek'te halkla fazla içli dışlı olduğunu, gençlerle içki alemleri düzenlediğini, serserilere kendisini öldürtmek istediğini belirterek nâiblikten azl edilmek istemişti. Bunun üzerine Emîr Togan, Ahmed'i Asvân'a sürgün etmek üzere Kerek'e gönderildi. Ancak Ahmed, Kerek'ten Kâhire'ye bir mektup göndererek büyük emirlerin gelip kendisine can güvenliği hususunda yemin etmelerini, sürgünde bulunan kardeşlerinin de Kûs'tan Kerek'e gönderilmelerini ancak bu şartlar altında Kahire'ye gelip sultan olacağını bildirdi. Ahmed'e cevaben nâibin kendisinden şikâyeti olduğu belirtildi ve hediyeler hazırlandı. Ahmed gelmeyi reddetti ve üzerine birlik gönderilmesine karar verildi.⁵⁴ en-Nâsır Ahmed'de bir köşe de kendi kaderine razı olacak biri değildi. O da etrafa mektuplar yazıyor, Kusun'a karşı bir cephe oluşturmaya çalışıyordu. Bu mektuplardan Halep naibine yazdığı Kusun'un eline geçince Kerek'e hemen bir sefer tertip edilmesine karar verildi.⁵⁵

Kerek üzerine yapılacak olan seferin hazırlıklarına Emîr Kutluboğa el-Fahrî ve Emîr el-Kumârî memur edildi ve toplamda on beş bin dinar da hazırlıklar için el-Fahrî'ye gönderildi. Aslında Kusun'la hareket eden emirlerin hiçbiri bu seferi gerekli görmüyordu hatta bazı büyük emîrler ordunun hareket etmesine dahi karşı çıkmışlardı. Onlara göre Ahmed'e gönderilecek bir tehdit mektubu kâfi idi. Neticede Ahmet'e bir mektup gönderildi. O da cevaben Kusun'u babası gibi gördüğünü kendisinden bir fenalık gelmeyeceğini anlattı. Ancak bu cevap Kusun'u ikna etmemişti. Kerek'e kuşatma için giden ordu yaklaşık yirmi gün boyunca kara kışın altında şehri kuşattı. Bir taraftan kar, yağmur ve soğuk diğer taraftan Kerek halkının ani baskınları, hayvanların ölümü neticesinde kuşatma başarısız oldu. Kusun, el-Fahrî'ye kuşatma aletleri yolladıysa da neticeye varılamadı. Ansızın Ahmed'e karşı Kusun'un tarafında olan Arap kabilesinin reisi Şatti b. 'Abiyye, Kusun'a kötü haberi verdi. el-Fahrî beraberindeki emîrlerle birlikte Ahmed'i kardeşinin yerine sultan olarak tanımsı ve Kerek'e sığınmıştı.⁵⁶

53 İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 429; İbn Tagrıberdi, *age.*, C XVIII, s. 429.

54 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 21-22.

55 İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 430; el-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 577; Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 22.

56 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 26, 28; el-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 580-581.

Etrafindaki emirler tarafından da çok seilmeyen bir şahsiyet olan Kusun'a karşı büyüyen muhalefet dalgası en nihayetinde bir isyana dönüştü ve yakalanarak önce İskenderiye'ye sürgün edildi. Arkasından da Melik en-Nâsır Muhammed (Şihâbü'd-Dîn'in) emri ile boğularak öldürüldü.⁵⁷ Henüz 5 yahut 7 yaşındaki Sultan Alaeddin Küçük'te 5 ay 10 günlük saltanatının ardından tahttan indirildi ve idareyi Melik Nasır Muhammed tamamen ele geçirdi.⁵⁸

Melik Nâsır Şihâbü'd-Dîn Ahmed aslında henüz kardeşi Küçük tahttan indirilmeden Kerek'te sultan olarak ilan edilmişti.⁵⁹ Sultan, Kusun'un ölümü ve kardeşinin ümera tarafından azlinden sonra Gazze yolundan bir gece yanında on kadar Kerekli ile Kâhire'ye geldi ve tahta çıktı. Sultan ertesi gün taht merasiminde, "tahta çıkmak gibi bir niyetim yoktu, Kerek benim için kafiydi. Ama beni çağırarak için adam gönderdiğinizde belirtiniz gibi gelmekten başka çarem kalmadı" demişti. Yeni sultan tam bir Kerekli idi. Odasında Kerekli gençlerle oturuyor, yakınına sadece onları yaklaşıyor, Kerekli'lerden gayrisına itibar etmiyordu. Üstelik Kâhire'ye Arap kıyafetleri içinde gelişi ve Ebû Bekir el-Bazdâr'ı kendisine hâcip tayin edişi daha ilk günden tepki görmüş, emirler tahttan indirip Kerek'e geri göndermeyi tartıştıysalar da Emîr Taştemür buna itiraz etmişti. Kerekli sultan bunun farkında olsa gerek önce kendisini tahta çıkartan emirlerden birkaçını tutukladı ve arkasından da Kâhire'de rahat edemediği bahanesiyle Kerek'e gitmek üzere hazırlıklara başladı.⁶⁰ Sonradan da anlaşılacağı üzere bu alelade bir ziyaret değil, yönetim merkezini Kâhire'den Kerek'e taşımaktı. O Arap kıyafetleri giyerek beraberindeki Kerekli'lerle birlikte tüm memlûkları ve hazinesi ile birlikte Kerek'e gitti. Yanında da bir kafes içerisinde, tutuklatığı Taştemür el-Fahrî'de vardı.⁶¹ Kâhire'de sultanın başkenti bırakıp gitmesinden dolayı bir sıkıntı söz konusuydu. Emirler de Taştemür el-Fahrî'nin haremî Kerek'e giderken taciz ve tecavüzlere maruz kalması sebebiyle sultana kızgındılar. Sultan bu tepkiler üzerine Kerek'i berkittikten ve zahire stokladıktan sonra Kerek'te kendisini Kerekli yoldaşları ile eğlenceye vermişti.⁶²

Kâhire'de kalan emîrler en-Nâsır Ahmed'i Said bölgesindeki Arapların eşkıyalığı

57 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 37-39; el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 595.

58 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 40.

59 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 41.

60 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 47-, 49, 52; el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 609.

61 Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 54-55.

62 Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 56.

sebebiyle Kâhîre'ye davet ettiler. Ancak O: “*Canımın istediği yerdeyim, ne zaman istersem o zaman gelirim*” şeklinde bir cevap verdi.⁶³ Bu mektuptan hemen sonra da Kerek'te sultan tarafından tutuklu bulunan emirlerden Taştemür es-Sâkî ve Kutuluboğa el-Fahrî'nin sultan tarafından öldürtüldüğü haberi Kahire'ye ulaştı. Sultan ikinci bir mektup göndererek Mısır'ın, Suriye'nin ve Kerek'in kendisine ait olduğunu, istediği yerde kalabileceğini ifade ederek emirlerin gönlünü almaya çalıştı. Bir de Sa'îd bölgesinden kendisine koyun gönderilmesini istedi. Bu üst üste gelen hadiseler emirlerin Sultan'dan nefret etmesine sebep oldu. 21 Haziran 1342 tarihinde kendi aralarında anlaşarak sultanı tahttan indirip yerine kardeşi es-Sâlih İmâdüddîn İsmâîl b. Muhammed b. Kalavun'u (1342-1345) tahta çıkartmaya karar verdiler. Sultan Melik Nâsır Ahmed'in toplam 3 ay 10 gün süren saltanatı da böylece sona ermiş oldu. Kerek'te geçirdiği 51 günlük süre buna dahil değildir. Kâhîre'de ise 2 ay kadar kalmıştı.⁶⁴

Melik Sâlih İsmail tahta çıkınca kardeşi Melik en-Nâsır Ahmed'e bir Mektup yazdı ve onun saltanata ve sultanlığa itibar etmediğini bildiğini, Kerek ve Şevbek'i sevdiğini bildiğini zaten kendisinin de emirler tarafından sultan ilan edildiğini, Kerek ve Şevbek'i onun idaresine bıraktıklarını lakin giderken götürdüğü saltanat alametlerinin Kahire'ye iadesini istedi. Mektubu Emîr Kublay götürdü. Emîr Baygara'da bir miktar Memlûkle beraber Melik en-Nâsır'ın saltanat ahırından aldığı atları getirmek için yola çıktı.⁶⁵ Melik en-Nâsır bu isteklere cevap dahi vermedi. Aksine Arap emîri Şattî'nin verdiği habere göre Melik en-Nâsır Ahmed'in niyeti Kerek ahali ile birlikte Mısır'a gelip sultanı öldürmektir. Tüm bu gelişmeler üzerine Kerek'e bir ordu gönderilerek kuvvetle alınmasına karar verildi.⁶⁶ İki yıl bir ay ve 3 gün süren bir kuşatma neticesinde Kerek ele geçirildi. Öyle ki, Mısır ve Suriye emirlerinden Kerek kuşatmasına en az bir kere katılmayan kalmadı.⁶⁷ Aşağıda tafsilatı verilecek olan kuşatmalar, Kerek'in ne kadar muhkem ne kadar sağlam ve donatılmış olduğunun göstergesidir. Ayrıca Kerek halkının da en-Nâsır Ahmed'i kendilerinden biri olarak gördüklerini, onun için ortaya koydukları mücadele azminden bellidir.

63 Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 56.

64 Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 57.

65 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 58, 65.

66 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 67; el-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 624.

67 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 58.

Kerek Kuşatmaları

Kerek Kalesi, Melik es-Sâlih Ahmed'in gönderdiği kuvvetler tarafından ilk olarak 1342 senesinin Ekim Ayında kuşatılmıştır. Kuşatma kuvvetlerinin komutanlığını Emîr Baygara getirilmişti.⁶⁸ Onun yanında Suriye'den gelen askerlerin komutanlığını yapan Emîr Hüsâmü'd-Dîn el-Başmâkdâr'da vardı. Safed ve Gazze nâibleri de desteğe gelmişlerdi. İlave olarak Beni 'Abeyye kabilesini reisi Şatti'de adamlarıyla kuşatmaya destek veriyordu. Kuşatma başladıktan sonra çatışmalar meydana geldi. Buna göre Kerek halkı kuşatma devam ederken dışarı çıktılar ve Memlûk askerleri ile çarpışmaya başladılar. Ancak Memlûk askerleri Kereklileri yendiler ve çekilmeye mecbur bıraktılar. Bundan sonra Melik en-Nâsır teslim olmak istediğini belirtti ve hediyelerle dışarı çıkan adamları Kâhire ile haberleşerek şartları görüşeceklerini belirttiler. Emîr Baygara askerlerini çekince kaledekiler hazırlıklarını yinelediler ve savaşa devam ettiler. Kurdukları mancınıklarla Memlûk ordusunun mancınıklarını parçaladılar. Şiddetli çatışmalar vuku buldu. Emîr Baygara askerleri ile çekilmek zorunda kaldı. Böylece Kerek'in ilk kuşatması neticeye varamadı.⁶⁹

Emirler başarısızlığın ardından bir ikinci ordu gönderilmesine karar verdiler. 8 Ocak 1343 tarihinde Emîr Baybars el-Ahmedi, Emir Gökay ve Emîr Mesud Hatarî komutasında iki bin kişi⁷⁰, Suriye'den de bin kişi yahut iki bin gönderilerek kuşatma tekrar başladı. İlk kuşatmaya katılan askerlerden olan Sayda ve Beyrut'tan gelen askerlerde Emîr Nasrû'd-Dîn el-Hüseyn komutasında hatırı sayılır miktarda askerle Kerek'e gelmişlerdi.⁷¹ Askerlerden önce bir hâcip komutasında kuşatma aletleri ve çeşitli boylarda mancınıklar yaklaşık beş yüz deve ile gönderildi.⁷² Mancınıklardan biri, onu yapan ustasına göre tüm İslâm memleketleri içerisindeki en büyüğü idi. Sütunlarının uzunluğu 18 zira⁷³ idi, okunun uzunluğu ise 27 zira' idi. İnsanlar onu görmeye geldiler. 60 rıt⁷⁴ ağırlığında taş atabiliyordu.⁷⁵ İki taraf karşılıklı mancınık atışları ile savaşa tutuştular. Kale müdafileri kalenin tepesine

68 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 67.

69 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 67-70; el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 624-626; İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 452-456.

70 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 634.

71 Sâlih b. Yahyâ, *Tarihü Beyrut*, (el-Eb Luiz Şeyhu el-Yesû'î) Beyrut, 1927, s. 105.

72 el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 635.

73 Yaklaşık 58 cm. tekabül eden ölçü birimi, Serdar Mutçalı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, İstanbul, 1995, s. 293.

74 1 rıt yaklaşık 450 gr., Mutçalı, *age.*, s. 327.

75 İbn Kesîr, *age.*, C XVII, s. 459.

kurdukları beş mancınıkla Memlûk askerlerine saldırıyorlar, Memlûklerde aşağıdan onlara ağırlığı 35 rıtlı bulan taşlar atarak karşılık veriyorlardı.⁷⁶ Ancak bu kuşatmada en büyük sorun lojistik idi. Zira gıda maddesi oldukça az ve de pahalıydı. Bir kîle un 18 dirhem, 8 Ükiye⁷⁷ ekmek bir dirhem, bir kîle arpa 10 dirhem idi.⁷⁸ Emîr Baybars el-Ahmedî ve Emîr Gökay askerleri ile Kâhire'ye geri dönmesi, diğer kuşatma birliklerini de gevşetti ve netice olarak bu ikinci kuşatma da başarısız oldu.⁷⁹ Kerek ahali ve Kerekli sultanın direnişleri bir kere daha başarılı olmuştı.

1343 senesinin temmuz ayında Kerek'e üçüncü bir sefer daha çekildi. Seferin komutanları Emîr Cengeli b. El-Baba, Emîr Aksungur en-Nâsirî, Emîr Meliktemur es-Sercevânî, Emîr Tayboğa ve Emîr Ebû Bekir b. Argun beraberlerinde dört bin asker olduğu halde Kerek'i kuşatmak üzere bizzat sultan tarafından uğurlanarak yola koyuldular. Kuşatmacılar önceki iki seferden tecrübeli olduklarından bu sefer yanlarında marangoz, lağımçı ve neftçilerden oluşan bir bölük levazım askerini de yanlarına almışlardı. Bu iyi teçhiz edilmiş ordunun başarılı bir netice alması umulurken beklenmedik bir gelişme hasıl oldu. 7 Ekim 1343 tarihinde Emîr Aslam, Ömer b. Argun ve Erenboğa, komutaları altındaki askerlerle birlikte bedenlerinin zayıf düşmesini, çok fazla yaralıları olmasını ve erzak azlığını bahane ederek kuşatmayı bırakıp Kâhire'ye geri döndüler. Sultan bahanelerini kabul edip onları affetti.⁸⁰

Sultan Kerek'i düşürmeye kararlıydı. Hemen Emîr Toktemür es-Salâhî ve Emîr Timur el-Mûsâvî komutasında ecnâdu'l-halka'dan⁸¹ yirmi mukaddem ve iki bin asker gönderdi. Bu kuşatma esnasında Kerek ahalisinden bir kısmı ve çok miktarda koyun ele geçirildi.⁸²

76 Sâlih b. Yahyâ, *age.*, 105.

77 1 Ukiyye yaklaşık 37,5 gr., Mutçalı, *age.*, s. 32.

78 Sâlih b. Yahyâ, *age.*, 1927, s. 106.

79 el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 646; İbn Tagrıberdi, *age.*, C. X, s. 72.

80 İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 464; el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 645-647, 650; İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 72, 74; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *Neylu'l-Emel fî Zeyli'd-Duvel*, Tahkik: Ömer 'Abdu's-Selâm Tedmürî, Beyrut, 2002, C I, s. 82, 84.

81 Memlûk ordusunu teşkil eden en önemli gruplardan bir tanesidir. Bunlar profesyonel askerlerdi. İktâ sahibiydiler. Halka askerleri bugünkü nizâmî askerlere benzemekteydi. Bunun sebebi sultanın değişmesine bağlı olarak değişmeyen sabit kuvvetler olmalarıydı. Savaşta ordunun kalp kısmını oluştururlardı, Altan Çetin, *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*, İstanbul, 2007, s. 118-120.

82 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 74; el-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 650, 652; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *age.*, C I, s. 85, 86.

Sultan kuşatmanın tesirini arttırmak için mevcuda ilave olarak 1344 senesinin şubat ayında Emîr 'İlmü'd-Dîn Sencer el-Câveli ve Emîr Aruktay, Emîr Kumârî idaresinde tablhane emîrlerinden⁸³ yirmi, mukaddemu'l-halka'dan⁸⁴ otuz ve iki bin askeri daha beşinci defa Kerek'e sevketti. Onlarla birlikte marangozlar, lağımçılar ve neftçiler de gönderilmişti. Ancak sultan bir süre sonra Kerek'i kuşatan kuvvetleri geri çağırdı.⁸⁵

1344 senesinin Ramazan ayında Kerek'e yeni bir kuşatma birliği daha hazırlandı. Bu birliğin komutanları Emîr Baybars el-Ahmedî ve Emîr Gökay beraberlerinde yirmi tablhane emîri ve başka on altı emîr ile birlikte iki bin asker olduğu halde Kerek'e doğru yola çıktılar. Bu birliği desteklemek üzere Emîr 'Alâü'd-Dînd Karasungur ve Emîr-i Hac Baydemir de iki bin asker ve mançınıklar ve kuşatma kuleleri ile Dimaşk'tan yola çıkmıştı. Sultan bu sefer için Emîr Baybars el-Ahmedî'ye ve Emîr Gökay'a iki biner dinar, tablhane emirlerinin her birine dört yüzer / beş yüzer dinar, aşravat emîrlere⁸⁶ ise iki yüzer dinar ödeme yaptırmıştı. Ayrıca Emîr Baybars ile birlikte müdafilerin direncini kırabilmek maksadıyla dört bin dinarı da Kerek ahali için yollamıştı. Ayrıca diğer seferlerdeki erzak kıtlığının önüne geçebilmek için iş bu sefer sıkı tutulmuş, altı bin baş koyun ve sığır ile yüz baş camuşta orduyla birlikte gönderilmişti. Mevsim kış olduğu için ordu yağmurlar sebebiyle çok sıkıntı çekti. İki ay bir şey yapamadan Kerek önünde beklediler. Ancak müdafilerin durumu da çok iyi değildi. Onlar da artık kuşatmadan bıkmışlar üstelik erzakları da neredeyse bitme noktasına gelmişti. Aralarında tefrika başlamış ve içlerinden bir grup içerden gizlice haber göndermiş ve Melik en-Nâsır'a karşı kendilerine yardım edeceklerini söylemişlerdi. Hemen dışardan kendilerine seksen bin dirhem ve elbiseler gönderildi.⁸⁷

83 Tablhane emîrleri; Bunların emirlerinde kırk ile seksen arası memlûk bulunurdu. Kendilerine tablhâne emîri denmesinin sebebi kapılarında tabl (davul) vurulması hakkına sahip olmaları sebebiyleydi. Sayıları on ile yirmi dört arasında değişirdi. İkinci dereceden emîrlerdendi, Altan Çetin, *age.*, s. 146-147.

84 Mukaddemu'l-halka; Otoritesi bir askeri seferle sınırlı olan, sefer sona erer ermez onun da etkinliği son bulan ve yalnızca kırk kişilik bir birliği komuta eden, önemli devletlere elçi olarak da gönderilen ve Mısır'a gelen elçilik heyetlerine eskortluk yapan, ecnâdü'l-halkaya dahildir, David Ayalon, "*Memlûk Ordusunun Üzerine Araştırmalar I-II-III*", çev. Abdullah Mesut Ağır, Ankara, 2015, s. 46-48.

85 İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 74; el-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 652; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *age.*, C I, s. 89.

86 Aşravat emîrleri; Hizmetleri altında on memlûk bulunan emîrlerin rütbesidir. Sayıları dönem dönem değişmiştir. el-Kalkaşandî bunların sayısının ümerâü't-tablhâneye müsavî olduğunu belirtir, Altan Çetin *age.*, s. 148.

87 el-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 654-655; İbn Tagrıberdi, *age.*, C X, s. 75; İbn Kesîr, *age.*, C XVIII, s. 470; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *age.*, C I, s. 89.

1344 senesinin mayıs ayında kuşatmayı sürdüren askerlere ilave olarak yeni bir birlik daha Kerek'e sevk edildi. Birliğin komutanları Emîr Mengli Boğa el-Fahrî, Emîr Kumârî ve Emîr Taştemür idi. Sultan her emiru mie'nin⁸⁸ on asker çıkartmasını emretmişti. Ancak bu sefer için beytü'l-mâl'da askere verecek para kalmamıştı. Bunun için Acem tacirlerinden ve Emîr Bektemur es-Sâkî'nin evinden ve başka yerlerden borç para alıp askere dağıtmıştı.⁸⁹ Kuşatma devam ederken artık en-Nâsır Ahmed'in takatı da kesilmişti. Parası bitmiş, etrafındakiler de onu terk etmeye başlamıştı. Emirlere, teslim olacağını ve şehri de teslim edeceğini ancak can güvenliği istediğini bildiren bir mektup yazdı. Sultan kendisine bir emânnâme yazarak isteğini yerine getirdi. Böylece yanında Kerek şehrinin ileri gelenlerinden Mesud ve İbn Ebî'l-Leys olduğu halde Kâhire'ye sultanın yanına geldi. Sultan onu çok iyi karşıladı. Yıllık gelirleri yaklaşık 450 bin dirheme baliğ olan istediği ikta ve arazileri ona vermeyi kabul etti. En-Nâsır'da sadakat yemini ederek Kerek'e geri döndü.⁹⁰ En-Nâsır, Kerek'e döner dönmez her şey yeniden başladı. Kerek Kalesi'ni tahkim etti ve köprüyü kaldırarak tekrar kalede savunmaya geçti. Ancak bu sefer savaş uzun sürmedi ve bir saat içinde Kerek ahali mücadeleyi kaybettiler. Asker şehre girdi. En-Nâsır yanında kendisiyle birlikte olan Kerekliyle birlikte bu sefer iç kaleye sığındı. Buradaki mücadele birkaç gün sürdüyse de tamamen kuşatılmış olduklarından birer birer en-Nâsır'ı terk ettiler. Nihayetinde iç kale de yanında on kişi ile kalmıştı. Ama direnmeyi bırakmadı ve iyi bir okçu olması sebebiyle de surların üstünden yanındakilerle birlikte Memlûk askerlerine ok yağdırmaya başladı. En sonunda aldığı yaralar artık savaşmasına müsaade etmeyince surlardan birinin altına lağım kazılarak patlatıldı ve iç kale düşürülerek en-Nâsır yaralı olarak ele geçirildi. Emîr Arktay ve Emîr Kumârî ona iyi davrandılar ve onu alıp odalardan birine koydular. Kendisine verilen yemeği çok sevdiği ve adı Osman olan bir genç yanına gelene kadar yemedi. Nihayetinde Sultan Melik Salih İsmail'in Kâhire'den gizlice yolladığı Mencek el-Yüsufi gece gizlice gelip Melik en-Nâsır Ahmet'i boğdu, kafasını kesip Kâhire'de sultanın önüne koydu.⁹¹ Böylece 2 yıl, 3 ay ve 3 gün devam eden Kerek kuşatması sona ermiş oldu.

Kerek Kalesi'nin bir sonraki Sultan misafiri Melik ez-Zâhir Ebû Sa'îd Seyfeddîn

88 Emîru Mie Mukaddem Elf; Memlûk Devleti'nde erbâb-ı süyûfun en yüksek rütbeli emirleri idi. Emirlerinde yüz memlûk bulunup savaş zamanı ecnâdü'l-halka'dan bin kişiye komuta ederlerdi. el-Kalkaşandı bu emirlerin sayısının otuz olduğunu bildirmektedir. Altan Çetin, *age.*, 145-146.

89 El-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 660; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *age.*, C I, s. 94.

90 El-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 661.

91 El-Makrizî, *age.*, C II, K. 3, s. 661-662; İbn Şâhîn ez-Zâhirî, *age.*, C I, s. 94-95, 97.

Berkuk (1382-1389, 1390-1399) idi. Berkuk Melik es-Sâlih Zeynuddîn Hacı b. Şa'ban b. Hüseyin b. Muhammed b. Kalavun'u (1381-1382, 1389-1390) tahttan indirdikten sonra 1382 senesinde Memlûk sultanı oldu.⁹² Lakin onun kaderi de diğer pek çok Memlûk sultanından farksız idi. Dönemin kuvvetli emirlerinden olan Halep Valisi Yelboğa en-Nâsirî ve Malatya Valisi Mintaş iktidar mücadelesinde Berkuk'u tahttan indirmeye vakıf oldular. Berkuk yeniden tahtı ele geçireceği zamana kadar Kerek Kalesi'nde mahpus hayatı yaşayacaktı. Tahta ise kaderin bir cilvesi olarak Berkuk'un tahttan indirip yerine geçtiği Melik Sâlih Hacı tekrar geçirildi.⁹³ Ancak malum olacağı üzere Salih Hacı bir piyondan ibaretti, memleket iki kudretli emir Yelboğa ve Mintaş tarafından yönetilmekteydi. Berkuk'un devrilmesinden sonra beklenen oldu ve bu iki emir birbiri ile iktidar mücadelesine düştüler. Mücadelenin kazananı olan Mintaş, Kerek'te hapiste olan Berkuk tehlikesinden de kalıcı olarak kurtulmak istedi. Bu amaçla eş-Şehâb el-Berîdî isimli Kerek'li bir şahsı şehrin nâibi Hüsâmü'd-Dîn el-Köçkenî'ye göndererek Berkuk'u ortadan kaldırmasını isteyen bir mektupla gönderdi. Karşılığında da ona Kerek nâibliğinin yanı sıra mal ve para vaadinde bulundu.⁹⁴ Ancak Köçkenî mektubu Berkuk'a göstererek kendisine kurulan tuzağı ifşa etti ve emri yerine getirmedi.⁹⁵ El-Berîdî'nin niyeti kısa süre içinde Kerek halkı arasında yayıldı ve halk bir anda toplanıp onun evini bastı ve el-Berîdî'yi linç ettiler. Akabinde de Berkuk'un yanına gidip ona itaat arz ettiler.⁹⁶ Berkuk bir anda Kerek'in yeni hâkimi olmuştu. Berkuk'un destekçileri sadece Kerek halkı değildi. Kerek Kadısı İmâdüddîn Ahmed el-Makîrî, kardeşi kâtibu's-sır 'Alâ'ü'd-Dîn, Beni Akabe kabilesinin reisi Hey'em b. Hatir ve Şevbek Hıristiyanları'da kamilen Berkuk'un arkasındaydılar. Hatta Hıristiyanlar bir temsilci göndererek sultana mâlî yardımında dahi bulundular. Berkuk Kerek'te yeteri kadar güç topladığına kani olunca saltanat için harekete geçti.⁹⁷ Önce Dimaşk'ı kuşattı arkasından da bir meydan savaşında Mintaş'ı yendi ve sultanı ele geçirdi ve onun tahttan feragatinin ardından ikinci defa tahta oturdu.

Sultan Berkuk'tan sonra Kerek şehri eski önemini kaybetmiş ve Memluk sultanları için sıradan bir şehir haline gelmiştir.

92 Kâzım Yaşar Koprıman, *Makaleler*, "Mısır Memlûkleri", Ankara, 2005, s. 745-746.

93 Koprıman, *age.*, s. 748-750.

94 İbn Tagrıberdî, *age.*, C XI, s. 288.

95 İbn Tagrıberdî, *age.*, C XI, s. 289.

96 İbn Tagrıberdî, *age.*, C XI, s. 289.

97 İbn Tagrıberdî, *age.*, C XI, s. 294-295.

Kerek Kalesi Zindanı

Görünen o ki, Kerek şehri, kalesi ile meşhur olduğu kadar hapishanesi ile de meşhur bir şehirdi. Kerek zindanlarına genellikle sultanın hışmına uğrayanlar yahut saltanata karşı isyan eden diğer bir deyişle siyasi suçlara bulaşmış bürokratlar gönderiliyordu. Kerek şehri zindanlarına yollanan pek çok şahsiyet vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Emîr Cemâlû'd-Dîn Heccî: Lübnan'da meskûn emîrlerindendi. Sultan ez-Zâhir Baybars ona ve iki kardeşine kızıp Frenklerin muhbiri oldukları gerekçesiyle her birini ayrı bir şehre mahpus olunmak üzere göndermişti. Cemâlû'd-Dîn'in kaderine ise Kerek Kalesi düşmüştü.⁹⁸

1299 senesinde en-Nâsır Muhammed'e karşı isyan eden bir bölük memlûk askeri yakalanıp tutuklanarak Kerek'e gönderildiler ve burada hapsedildiler.⁹⁹

Emîr Giray el-Mansûrî ise 1311 senesinde en-Nâsır Muhammed tarafından tutuklanıp Kerek Kalesi'nde hapsedildi ve 1316 senesine kadar burada tutuldu.¹⁰⁰

1312 senesinde Seyfeddîn Esendemir Gürcü, Seyfeddîn Yancar el-Mansûrî, Begtut eş-Şucâî, Baybars el-İlmî, Baybars el-Mecnûn, Kutkubeg el-Kebîr, Nâibu's-Saltana¹⁰¹ Begtemur el-Çevgandâr, Balaban Turna bir gecede Kerek zindanlarında boğulmuşlardı.¹⁰²

1321 senesinde en-Nâsır Muhammed iktalarını satışı çıkaran evlâdu'n-nâs'tan¹⁰³ bir grup memlûke kızdı ve onları Kerek zindanlarına gönderdi.¹⁰⁴

98 Sâlih b. Yahyâ, *age.*, s. 69-70.

99 el-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 885.

100 El-Makrîzî, *age.*, C I, K.1, s. 163.

101 Sultana idarî görevlerinde yardımcı olan büyük görevliler arasında başta nâibu's-saltana gelmekteydi. Bu emîr, sultanın vekili mesabesinde olup devlet işlerinde onun sağ kolu idi. Nâibu's-saltana, üst düzey devlet görevlilerinin atanmasında, iktaların dağıtılmasında, idarî kararların alınmasında sultana yardımcı olurdu, Bahattîn Keleş, "Memlûkler Döneminde İdarî Yapı", *Türkler*, C. V, Ankara, 2002, s. 315.

102 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 1, s. 168.

103 Sultana olan yakınlıklarına göre önemli mevkiler elde eden Memlûk emîrlerinin çocuklarına verilen özel bir isimdi. Bu çocuklar memlûk statüsünde olmadıkları için genelde sivil hayatta yer alırlar ve ilme yönelirlerdi. Daha ziyade Mısır ahalisinin bir ferdi idiler. Ancak bu taifenin askerî ve siyasi sahada görev aldığına ve hatta yüksek dereceden komutanlıklar aldığına da şahit olunmaktadır. Evlâdu'n-nâs.çeşitli sultanlar döneminde askerî vazifelerde istihdam olunduğu gibi, özellikle devletin son döneminde artan asker ihtiyacına binaen mecburi olarak orduya da kaydolmuşlardı, Altan Çetin, *age.*, 133-135.

104 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 1, s. 228.

1342 senesinde Safed ve Haleb nâibi Emîr Taştëmür Humsu Ahdar, Kerek zindanlarında öldürüldü.¹⁰⁵

Yine 1342 senesinde Şâm nâibi Emîr Kutluboğa el-Fahri Kerek zindanında öldürüldü.¹⁰⁶

Kerek şehri bazen de sultanların ve ailelerinin zorunlu ikamet merkezi olmuştur. 1279 senesinde Baybars'ın oğlu Sultan Melik es-Sa'îd Berke ailesi ile birlikte Kerek şehrine gönderilmişti.¹⁰⁷ Onun yerine tahta geçen kardeşi Melik Âdil Sülemiş ise, 3 aydan 6 gün eksik saltanat sürdükten sonra tahttan indirildi ve bir süre sonra o da ailesi ile birlikte kerek şehrine gönderildi. Bilahare onlara Hıdır'ın da Şevbek'ten gelerek eklenmesi ile Baybars'ın çocukları Kerek'te toplanmış oldular.¹⁰⁸

Melik en-Nâsır Muhammed b. Kalavun, kardeşi Melik Eşref Halil'in yerine tahta geçtikten yaklaşık 1 yıl üç ay sonra tahttan azledilmiş, yerine el-Adil Zeynuddîn Ketboğa (1294-1296) geçmiş idi. En-Nâsır Muhammed bir süre sarayda annesi ile birlikte hapis hayatı yaşadıkten sonra Sultan el-Mansûr Hüsâmeddîn Laçın (1296-1299) zamanında Kerek'e gönderilmiş ve orada sürgün hayatı yaşamış idi.¹⁰⁹ Ancak Laçın'ın öldürülmesi üzerine onu öldüren Memlûkler üstatlarının oğlu olması sebebiyle Melik Nâsır Muhammed'i tekrar tahta çıkartmaya karar verdiler. Böylelikle 14 yaşında olduğu halde Kerek'ten getirildi ve ikinci kez tahta çıkarıldı. Nasır Muhammed'in bu ikinci saltanatu on yıl beş ay on dört gün sürdükten sonra emirlerin kendisi üzerindeki yeme-içmesine karışacak kadar ileri giden baskı ve tahakkümüne dayanamayıp hac bahanesi ile Kâhire'den ayrılmış ve tekrar Kerek şehrine sığınmıştı. Sultan burada kafa dinlemek istediğini ve saltanattan vazgeçtiğini Kâhire'ye bildirdi. Neticede yerine Melik Muzaffer Rükneddîn Baybars el-Çaşnigîr (1309-1310) sultan olarak seçildi. Nâsır Muhammed Kerek'te kaldığı süre içerisinde durum değerlendirmesi yapmış, halkla arasını iyi tutmuş ve kendisine iktidarı getirecek olan fırsatı beklemişti. O burada bulunduğu esnada Sultan Baybars ile de arasını iyi tutmuş, kendisinden şüphe ettirmemişti. Kahire'den gelen tehditleri ve istekleri ustalıkla bertaraf ediyordu.¹¹⁰

105 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 3, s. 637.

106 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 1, s. 638.

107 El-Makrîzî, *age.*, C I, K. 3, s. 666.

108 58-59-60 İbn Kesîr, *age.*, C. XVII, s. 572.

109 Kopraman, *age.*, s. 667.

110 el-Makrîzî, *age.*, C II, s. 52-53; Kopraman, *age.*, s. 670-671, 674; Cüneyt Kanat, "Bahri Memlûkler Zamanında Hüküm Süren Çerkez Asıllı Bir Sultan: Baybars El-Çaşnigîr 1309-1310, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 13, 2015, s. 105-106.

En-Nâsır Muhammed, Kerek'te sürgünde olduğu günlerde pişmiş, kendini yetiştirmiş ve bu şekilde de Memlûk Devleti'nin en büyük sultanlarından birisi haline gelmişti. Bu sebeple O, Kerek şehrine karşı bir muhabbet beslemiş olsa gerek ki, orayı kendi çocukları için tahta hazırlık merkezi olarak görmüş, 1325 senesinde oğlu en-Nâsır Ahmet'i¹¹¹, 1330 senesinde oğlu İbrahim'i, 1332 senesinde¹¹² Anûk'u¹¹³, yaklaşık aynı sene bir diğer oğlu Ebu Bekir'i¹¹⁴ Kerek' göndermişti. Çocukları da buraya ziyadesi ile alışmış olacaklar ki, 1338 senesinde oğlu Ahmet'i halktan gençlerle fazla sıkı fıkı olduğu şikayetleri üzerine Kahire'ye yanına çağırmişti.¹¹⁵

Sonuç

Haçlılar tarafından Ölüdeniz sahillerini kontrol etmek amacıyla yüksek bir tepenin üzerine inşa edilen Kerek Karesi'nin surları içerisinde şekillenen Kerek şehri, Selahaddin Eyyûbi zamanında fethedildikten sonra da önemini muhafaza etmeye devam etti. Memlûkler zamanında ise Baybars, burayı Melik Mugis'in elinden alarak Memlûkler Devleti'ne dahil etti. Baybars'ın Kerek'e özel bir önem attığı muhakkaktır. Zira O, sık sık buraya gelmiş, aynı zamanda burayı bir tahıl ambarı olarak kullanma geleneğini de başlatmıştı. Öte taraftan Berkuk zamanına kadar Kerek şehri, Memlûk Devleti'nin siyasetinde önemli bir rol oynadı. Kâhire'ye yakın oluşu sebebiyle ma'zul sultanlardan katledilmeyenler, genellikle buraya sürgün edildiler. Sürgün sultanlar burada halktan da istedikleri desteği temin ederek talihin yüzlerine gülmesini beklediler. Kalavun hanedanının asıl kurucusu kabul edilen en-Nâsır Muhammed ve Berkuk bu durumun en güzel örneklerini teşkil ederler. Öte taraftan en-Nâsır Ahmed gibi Kerek'i Kâhire'ye tercih eden ve büyüdüğü şehire yani Kerek'e saltanatı esnasında giden bir sultan da vardı. en-Nâsır Ahmed, giderken devletin tüm hazinesini ve saltanat alametlerini yanında götürmesi, belki de Memlûk Devleti'nin başkentini Kahire'den Kerek'e kalıcı olarak nakletmek istemesinin bir göstergesiydi. Lakin ümera duruma müdahale etmiş ve genç sultanı tahttan indirip yerine kardeşi Melik Sâlik İsmail'i tahta çıkarmıştır. En-Nâsır Ahmed'in duruma tepkisi ise, şehri ve saltanat alametlerini

111 El-Makrîzî, *age.*, C II, K.1, s. 272; Frederic Bauden, "The Soud of al-Nasir Muhammed and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, C XIII, 1, 2009, s. 68.

112 Bauden, *age.*, s. 72.

113 El-Makrîzî, *age.*, C II, K.2, s. 355; Frederic Bauden, *age.*, s. 66.

114 Bauden, *age.*, s. 74; Murat Zengin, "Melikü'l-Mansûr Ebi Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)", *History Studies*, Vol. 10, Issue 3, 2018, s. 261.

115 El-Makrîzî, *age.*, C II, K. 2, s. 867; Bauden, *age.*, s. 68.

almak üzere üstüne çekilen devletin kuvvetlerine iki yıl bir aydan birkaç gün fazla direnip teslim olmaması şeklinde olmuştu. En-Nâsır Ahmed'in giderken yanında götürdüğü hazine, Kerek halkının sevgisi ve kalesinin de müstahkemliği ile birleşince onun bu kadar direnebilmesine imkân tanımıştı. Diğer taraftan saltanatı esnasında birisi kendi isteğiyle olmak üzere iki sefer Kerek'e sürgün olan en-Nâsır Muhammed'de, burada edindiği tecrübeleri çocuklarının da edinmesini istemiş ve her birini Kerek'e göndermişti. En-Nâsır Ahmed'in Kerek'e olan yakınlığı ve tutkusu da babasının bu tutumu vesilesiyle olmuştu. Ancak Kerek şehri, Berkuk'tan sonra bir daha saltanata müdahil olacak kadar önem kazanmamıştır. Belki de bunun bir sebebi de Memlûk Devleti yöneticilerinin bir diğer en-Nâsır Ahmed vakası yaşamamak istemeleri sebebiyle şehrin geri plana atılmasından kaynaklıdır.

Kaynaklar

İbn 'Abdî'z-Zâhir, *er-Ravdu'z-Zâhir fî Sîreti'l-Melik ez-Zâhir*, tah: 'Abdu'l-'Azîz el-Huveytir, Riyad, 1976

_____, *Tefsîrîfü'l-Eyyâm ve'l-'Usûr fî Sîreti'l-Melik Mansûr*, tah. Murâd Kâmil, eş-Şirketü'l-'Arabiyye li't-Tabâ'a ve'n-NeşrAltan, Ebru, “Renaud De Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)”, *Tarih Dergisi*, Sayı 55 (2012 / 1), İstanbul 2013, s. 1-30.

Bauden, Frederic, “The Soud of al-Nasir Muhammed and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?”, *Mamluk Studies Review*, C. XIII, 1, 2009

Bilge, Mustafa L., “Kerek”, *DİA*, İstanbul, 2002, C XXV, s. 278-279Ayalon, David, *Memlûk Ordusunun Üzerine Araştırmalar I-II-III*, çev. Abdullah Mesut Ağır, TTK, Ankara, 2015.İbn Dokmak, İbrahim b. Muhammed b. Aydemir, *Nüzhetu'l-Enâm fî Târihi'l-İslâm*, tah. Samîr Tabbâre, Beyrut, 1999

el-Kalkaşandî, Ebû'l-'Âbbâs Ahmed b. 'Ali, *Subhu'l-'Aşâ fî Snâ'ati'l-İnşâ*, Dârü'l-Kutubi'l-Hadîviyye Kahire, 1922,

Kanat, Cüneyt, “Bahri Memlûkler Zamanında Hüküm Süren Çerkez Asıllı Bir Sultan: Baybars El-Çaşnıgır 1309-1310”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2015, S. 13, s. 97-119 Keleş, Bahattin, “Memlûkler Döneminde İdarî Yapı”, *Türkler*, C V, Ankara, 2002, s. 309-319

İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, tah. 'Abdullah b. 'Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Cîze, 1998

Kopruman, Kâzım Yaşar, *Makaleler*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2005

el-Makrîzî, Takiyyü'd-dîn Ahmed b. 'Ali, *ez-Zehbu'l-Mesbûk fî Zikri Men Hacce mine'l-Hulefâ' ve'l-Mülûk*, tah. Cemalü'd-dîn eş-Şeyyâl, Bur Sa'id, 2000, Mektebetü't-Sekâfeti'd-Dîniyye

_____, *es-Sülûk li Ma'rifeti Duvelî'l-Mülûk*, Neşr. Muhammed Mustafâ Ziyâde, Kâhire, 1942

Müellifi Mechul, *Baybars Tarihi*, çev. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara, 2000

Mutçalı, Serdar, *Türkçe-Arapça Sözlük*, İstanbul, 1995

en-Nüveyrî, *Şehâbü'd-Dîn Ahmed b. Abdü'l-Vehhâb, Nihayetü'l-Ereb fî Fununi'l-Edeb*, tah. Mufid Kameyuha, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2004.

Runciman, Seteven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, terc. Fikret Işılta, TTK, Ankara, 2008

Sâlih b. Yahyâ, *Târihu Beyrut*, tah. el-Eb Luiz Şeyhu el-Yesû'î, Beyrut, 1927.

İbn Şâhîn ez-Zâhirî, Zeynü'd-Dîn 'Abdu'l-Bâsit b. Halil, *Neylu'l-Emel fi Zeyli'd-Duwel*, tah. Ömer 'Abdu's-Selâm Tedmurî, Beyrut, 2002, el-Mektebetü'l-'Asriyye Şeşen, Ramazan, *Salâhaddin Eyyûbi ve Devri*, İSAR, İstanbul, 2000

_____, Ramazan, *Sultan Kalavun'un Oğlu*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018.

İbn Tagrıberdi, Ebû'l-Mehâsin Cemâlû'd-dîn Yûsuf, *en-Nücûmu'z-Zâhire fi Mülûki Mısr ve'l-Kâhire*, tah. Muhammed Hüseyin Şemsu'd-Dîn, Beyrut, 1992

el-Yunûnî, Kutbu'd-Dîn Mûsâ b. Muhammed, *Zeylu Mi'rati'z-Zamân*, Meclisu Dâireti'l-Ma'âri'î'l-'Osmaniyye, Haydar Abad, 1955

Zengin, Murat, "Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)", *History Studies*, Vol. 10, Issue 3, 2018, s. 257-270.

